

MEHMET YMERAJ

MATERIAL FRAZEOLOGJIK NGA KRAHINAT

Në këtë numër po botojmë material leksikor-frazeologjik mbledhur në rrethin e Tropojës nga Mehmet Ymeraj, bashkëpunëtor i jashtëm i sektorit të leksikologjisë e të leksikografisë. Materiali është përpunuar nga pikëpamja e leksikografisë normative; ai përmban frazeologji dhe fjalë të rralla, kuptimi i të cilave është dhënë duke u mbështetur në përdorimin e tyre kryesisht në frazeologji. Për fjalët e njohura nuk jepen shpjegime të veçanta, por shpjegohet kuptimi i togfjalëshit të qëndrueshëm ose frazeologjik. Materiali është redaktuar nga Miço Samara.

arrë-a *i derdhen arrat* = i nxjerr të fshehtat në shesh pa dashje, i dalin gjërat sheshit.

bat-i copë druri e rëndë që vihet tek hyrja e strofkës së dhelprës për ta zënë, kurth; *i doli nën bat* = i shpëtoi nga duart, nuk i ra në kurth.

bereqet-i *më ka puna bereqet* = më dalin gjërat mbarë.

bëj *bëj vezë e pi ujë* = punoj për të tjerët, nuk përfitoj unë nga puna që bëj.

birë-a *nuk kam birë në vesh* = nuk marr vesh, nuk kuptoj.

bisht-i *ia shkel bishtin* = e zë ngushtë; e kam në dorë.

bisht-i *çoj bishtin* = jam gati të veproj, jam i ndërsyer.

bluaj *bluaj në të thatë* = flas kot, bëj zhurmë kot, pa dobi.

bri-ri *më kruhen brirët* = kërkoj të ndeshem, pa parashikuar rrezikun, p.sh. *Selimit ka ditë që i kruhen brirët me Rexhepin.*

bukë-a 1. diçka e butë që mund të punohet, të ndryshohet lehtë; diçka e butë që mund t'i jepet forma që duam; *bëhem bukë* = bëhem i urtë, i bindur, i butë.

2. bukë, çyrek: *nuk i pjek dy bukë në një vend* = është shumë i lëvizshëm, i paqëndrueshëm.

buzë-a *e ka vajin në buzë* = ankohet për çfarëdo dhe bëhet i padurueshëm, i mërzitshëm; e ka ankesën në majë të gjuhës.

byk-u *bëhem byk* = shkatërrohem me të gjitha; lodhem shumë.

çoban-i *më vijne pa çoban* = më shkojnë punët mbarë vetë, më vjen e mira te dera.

çoj *i çoj qetë* = bëhem shkaktar që të më vihen mbas.

dardhë-a *rrëzohem në dardhë* = fitoj përvojë në jetë (pasi e kam pësuar). P.sh. *Nuk e rren Shabanin kollaj se është rrëzuar në dardhë një herë.*

dell-i *i ka plasur delli i marrës* = i ka plasur cipa, është i paturp.

djalë-i *djalë mejdani* = trim i madh, djalë që nuk i trembet luftës.

- dredh** di të dredhë e të shdredhë = di të manovrojë sipas situatës.
- dredhë-a** i nxjerr dredhë = e shfrytëzoj jashtë mase.
- drithë-i** e bëj drithë e miell = i ngatërroj gjërat, bëj rëmuje.
- Mos e merr Rexhepin me vete se të bën drithë e miell.*
- dhëmb-i** e mpreh dhëmbin = bëhem gati ta ha, p.sh. *Mos e dhëmbin se atë e mori i zoti.*
- erë-a** i kanë marrë erë në qafë = e kanë kuptuar se është fjalë dhe nuk i tremben, veprojnë si të duan.
- fishek-u** (është) fishek i lagur = (është) i pavlerë.
- fjalë-a** i ka fjalët sëpatë = flet prerë, troç; flet rëndë.
- frymë-a** merr frymë për gabzer të hua = është pa personalitet, është i varur, servil, tërhiqet për hunde nga të tjerët.
- fund-i** ia njoh fundin e barkut = e njoh mirë, ia di të gjitha të tjerat.
- fyti** e ka fytin e gjatë = nuk shpëton dot nëse bie në dorë të çfarëdoqësi, ha të gjallë, të përpin.
- gacë-a** është gacë me barot = merr flakë shpejt dhe shkakton këmbësorë, pritura.
- gishti** i rri me gisht në çark = jam gati për luftë, rri me dorë në koburë.
- gozhdë-a** i bëj sytë gozhdë = vështroj (diku) me shumë interes.
- grumbull-i** i jap grumbull = hakmerrem rëndë, ia numëroj të tjerat, tha menjëherë.
- gjaku** më bëhet gjak ta shoh me sy = më neveritet jashtë, nuk e shoh dot; e shoh si gjakun e keq = e shoh me neveri, e përçmë.
- gjurmë-a** i ndjek gjurmat mbrapsht = bëj përpjekje të mëdha për ta kërkuar e për ta gjetur me çdo mjet.
- ha ha bukë e gjak* = kaloj jetën me mundime dhe vuajtje të mëdha.
- ha bukën time* = nuk përzihem në punët e tjetrit; (ai) të ha trarët = i pangopur.
- hak-u** e mori murra hakun = u dënua sipas shkallës së fajit.
- hënë-a** ndërton si hëna = është hipokrit, është si kameleon.
- hije-a** është hije mbi dhe = 1) është me një këmbë në varr; gjysmë i vdekur; 2) kot sa jeton; është pa personalitet.
- kam** ka edhe për Luzhë e Dragobi = ka mjaft për të gjithë (Luzhë dhe Dragobia janë dy fshatra në rrethin e Tropojës).
- kandar-i** flet pa kandar = flet shumë dhe pa u matur.
- kapuç-i** më doli kapuç me mëngë = më doli ndryshe nga ç'e prisja.
- karabojë-a** e kam bërë karabojë = e kam nxirrë, e kam bërë këmbësor (punë).
- këmbë-a** e lëshon në këmbë e në dorë = flet pa u menduar, pa shuar; e kam marrë këmbën në gojë = jam thyer, jam në disfatë, në tëpjetë e sipër.
- kohë-a** nuk është koha e Ali Pashës = kanë ndryshuar kohërat.
- kokërr-a** flet me kokërr = është i qartë në mendime dhe i prerë.
- kreshtë-a** çoj kreshtën = jam në përgjim dhe gati të veprojmë.
- krye-kreu** më vlon kryet = më zien koka, jam në hall.
- kungë-a** anë, qoshe: e shoh për kungë = e shoh shtrembër, me këmbësori.
- kungull-i** (ata) pinë ujë në një kungull = janë një tip, kanë një karakter, kanë tipare të përbashkëta.

laj laj lesh = 1) hakmerrem rëndë, 2) shfrytëzoj dikë pa masë.

lak-u më shkoi jeta lak e gjak = më kaloi jeta me shumë vuajtje e mundime.

leh leh në të thatë = flas kot.

lesh-i i ka goja lesh = nuk di as të hajë e as të flasë si të gjithë tjerët.

lëkurë-a e kam lëkurën të hollë = ndiej shumë, prandaj nuk duroj ngacimimet.

lëng-u e luaj gishtin e lëngut = jam trim; *ka marrë lëng nën bisht* = është hazdisur, është eksituar dhe nuk shtrohet dot.

lëroj lëroj në ujë = veproj kot, bëj një punë që nuk do të ketë asnjë rezultat.

lëshoj i lëshon ujë shumë mullirit = e tepëron; *e lëshoi pritën* = 1) bezertoi (nga fronti); 2) nuk i vuri krahun (punës).

liroj i janë liruar rrathët = 1) është lodhur; është plakur; nuk është në gjendje normale; 2) ka dalë nga rruga e drejtë, nuk vepron drejt.

lule-ja i ka rënë lulja = nuk zhvillohet e nuk përparon; *ka mbaruar: e ka (dikë) lule në kapuç* = e do më shumë se sa duhet, e ka në kimet.

llullë-a nuk preket me llullë = nuk shkohet me të, nuk i flitet me gojë se është bërë mendjemadh.

mal-i mali ka veshë, fusha ka sy = i thuhet atij që nuk e ruan sekretin.

marr ia marr në sy = e kuptoj që në sy, që në shprehje të fytyrës.

mish-i i shtie mish dhije = i shton gënjeshtër nga vetja.

mizë-a e merr miza shumë = është zevzek, nuk zë vend.

morr-i (ai) shtie morrin në hell = është shumë koprac.

ndërhundëz-a i ka hyrë ndërhundëza = është nxehur, është inatosur.

njeri-u (është) tri pëllëmbë njeri e dy çudi = (është) trupvogël, por shëjtan.

okë-a nuk jam në okë = nuk jam në rregull në gjykime, bëj shumë gabime.

pendë-a ia lë pendët në dorë (dikujt) = e lë në baltë, megjithëse i kam premtuar.

peshoj nuk peshohet me pare = ka vlerë të madhe, të pallogaritshme.

përgjigjem përgjigjet pa thirrur = fut hundët ku nuk i takon, flet atëherë kur s'duhet.

përrua-i ndahemi për përrua = prishim marrëdhëniet e mira që kishim se nuk merremi vesh me njëri-tjetrin.

p' ia pi sytë = e vështroj me interesim të madh dhe me qëllime të caktuara, nuk ia heq sytë.

pishë-a më fiket pisha në dorë = 1) më ndodh një fatkeqësi e papritur; 2) jam i ngathët, i plogët.

plaf-i e kam plafin e madh = kam pasiguri dhe përkrahje nga të tjerët.

pres më pret mbas vedi = më tradhton, më pret në besë, më doli nga fjala.

prij as të prin as të ndjek = as të ngroh as të ftoh.

pushkë-a është pushkë e mbushur = është i gatshëm për të vepruar; *mbahu në pushkë të para* = qëndro në fillim sa të shtrohet puna.

qafë-a e kam qafën të shkurtër = nuk kam durim; nuk përmbahem

- qen-i** (është) *si qeni në hënë* = (është) budalla.
- qese-ja** *e shkunda qesen* = s'lashë gjë pa thënë.
- qiri-u** *qiri i fikur* = shumë i varfër; jo i zoti; i shkretë, i gjorë.
- qis** *e qis në mal* = e futa në qorrsokak, në rrugë pa krye.
- re-ja** (është) *re e gjallë* = (është) i zoti për gjithçka; (është) *re në breshër* = (është) trim i madh, trim i hazdisur, që mund të shkatërron çdo gjë që i del përpara.
- rrasë-a** *e gjeti rrasa vegshin* = e gjeti tenxherja kapakun.
- rruaj** *e rruaj pa lagur* = 1) e torturoj jashtë mase; 2) ia marr të gjitha gjërat me forcë.
- sapun-i** *iu bëftë rruga sapun* = theftë qafën, u rrëzoftë në rrugë.
- sqetull-a** *e fus nën sqetull* = e mbroj, e marr nën mbrojtje.
- stom-i** *më hyri mbas stomi* = më tradhtoi, më doli nga fjala (në momente të vështira).
- strajcë-a** *s'ka ku i varet strajca* = është shumë i varfër.
- shkoj** *më shkojnë pa prijës* = më venë punët mirë, në rregull.
- shkop-i** (flet) *me shkop mbas shpine* = (flet) si të kishte koburen në brez, si një agresor, si prepotent.
- shkumë-a** *kapem për shkume* = kapem pas një shprese të kotë, shpresoj kot.
- shoshë-a** *s'vë shoshë në ballë* = flas hapur.
- shqarr-i** *ma bie macja shqarrin* = i kam punët në rregull; më përkëndesi.
- shterpë-a** *e bën shterpën pëllë* = e bën mizën buall, i zmadhon gjërat.
- shtog-u** *rritem si shtogu në baltë* = rritem pa shumë kujdesje.
- shtrembëroj** *më janë shtrembëruar barrët* = nuk jam në rregull me punët, kam pësuar disfatë.
- shtrungë-a** *më vjen për shtrungë* = më vjen në shteg.
- shurrë-a** *humbi si shurra e pulës* = u zhduk pa lënë gjurmë (me përbuzje).
- tambël-i** *si tambli i deles* = shumë i urtë dhe i mirë.
- tel-i** *i bie gjithmonë në një tel* = i bie në një vrimë.
- tel-i** *i ndërrojnë telat shpesh* = nuk mban fjalë; është me shumë fytyra.
- tjerr** *tjerr hollë* = flet me urtësi e me mprehtësi.
- trashet** *është trashur vargojsh* = i është rritur mendja.
- thith** *i thith dy nëna* = është i urtë dhe i zgjuar për të nxjerrë përfitime vetiake.
- thumb-i** *i bie thumbit e patkoit* = përpiqet jashtë mase, me të gjitha mënyrat.
- ujë-i** *kam ujë në sy* = jam i njerëzishëm, kam sedër.
- ujk-u** *kam lëkurën e ujkut* = nuk më ndahen fatkeqësitë.
- va-u** *gjendem va e pa va* = futem atje ku nuk më takon.
- vegë-a** *e gjej vegën* = e gjej rrugëdaljen.
- vezë-a** *ngarkon vezë në lak* = është i zgjuar, edhe i djallëzuar.
- viç-i** (është) *si lopa pa viç* = (është) jo normal, tekanjuz.
- zorrë-a** *shkoi si qeni në zorrë* = iku kot, pa lënë përshtypje të mirë; iku pa lavdi; *si zorra në prush* = thuhet për një njeri kur mendohet të përdridhet tepër për të dhënë një fjalë a një premtim.